DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-V

DİNLER TARİHÇİLERİ GÖZÜYLE

TÜRKİYE'DE MİSYONERLİK

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ YAYINLARI

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ

Yayın No: 5

ISBN: 975 – 94505 – 5 – 0

Bütün Yayın Hakları Türkiye Dinler Tarihi Derneği''ne Aittir.
Birinci Baskı: Kasım 2005, 700 adet

KAYSERİ, NEVŞEHİR VE KIRŞEHİR ÇEVRESİNDE MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

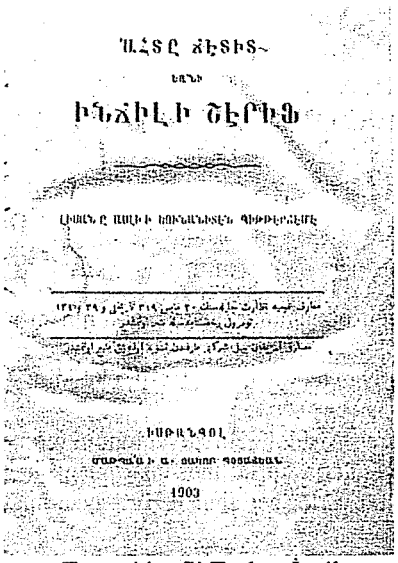
Prof. Dr. Harun GÜNGÖR*
Doç. Dr. Mustafa ÜNAL
Ar.Gör.Ramazan ADIBELLİ

Roma İmparatorluğu döneminde Kapadokya'nın merkezi olan Cesare=Kayseri, Hıristiyanlık tarih ve teolojisi açısından da önemli merkezlerden biri olarak kendini göstermiş, üç büyük Hıristiyan teologu; Sen Basil, Gregoire de Nazianze ve Gregoire de Nysse'e ev sahipliği yapmıştır.

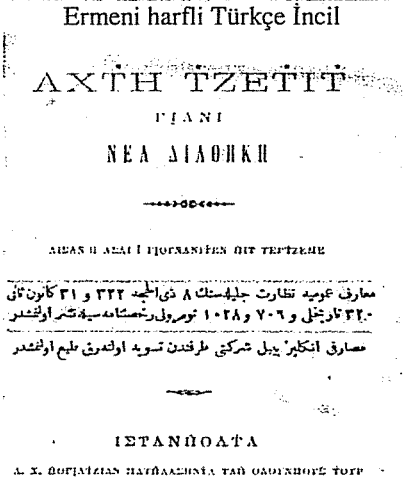
IV. yüzyıldan itibaren Anadolu Hıristiyanlığının merkezi konumundaki bu bölge, o günden bu yana Hıristiyanların kutsal mekânlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle de adı geçen bu yerler her zaman Hıristiyan misyonerlerin hedefi olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

Türklerin Anadolu topraklarına ayak basmasından sonra zaman zaman Hıristiyan misyonerlerin faaliyet alanı içerisine giren bu yerlerde en yoğun misyonerlik faaliyeti XIX, yüzyılda başlamış, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflamasına paralel olarak özellikle bu bölgede Hıristiyanlaştırma faaliyetleri hız kazanmıştır. Önceleri Müslüman halkı hedef alan misyonerlik çalışmaları, bu hususta fazla bir ilerleme kaydedilmediğinin anlaşılması üzerine bölgede yaşayan Gregorien mezhebine bağlı Ermenilerle, çoğunluğunu Karamanlı Türklerin oluşturduğu Rum Ortodoks mezhebi mensuplarına yönelmiştir. Burada faaliyet gösteren misyonerleri en fazla şaşırtan husus; bölgede yaşayan Ermenilerin Ermenice'yi, Rumların da Rumca'yı bilmemeleri olmuş, bu sebeple çoğu Amerikalı olan Protestan misyonerler Ermenice bilmeyen Ermeniler için Ermeni harfli Türkçe, Rumca'yı bilmeyen çoğu Türk asıllı olan Karamanlılar ve Rumlar için de Grek alfabeli Karamanlıca=Türkçe Kitab-ı Mukaddes (Tevrat-İncil) başta olmak üzere birçok dinî kitaplar yayınlamışlardır.

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Öğretim Üyeleri

Ermeni harfli Türkçe İncil

Grek alfabeli Türkçe = Karamanlıca İncil

1915'te çoğu Ermenilerin, 1924 Lozan Anlaşması ile de Rumlar ve Karamanlıların ülkemizden ayrılmaları, misyonerlerin hedef kitle olarak farklı gruplara yönelmelerine sebep olmuştur. Günümüzde bu faaliyetler **Amentü'de Hıristiyanlarla aramızda bir fark yok** diyen ve **Dinlerarası Diyalog** taraftarı yerli dinî cemaatin yardım ve destekleri ile nitelik değişimine uğrayarak devam etmektedir.

Bu yöredeki Hıristiyan misyonerlik faaliyetine geçmeden önce misyonerlik tanımına bir ek yapmak gerekmektedir. Şöyle ki; biz misyonerliği sadece ve bire bir insanları Hıristiyanlaştırma faaliyeti olarak ele alırsak anlatacaklarımızı bu tanım içerisine sığdıramayız. Bu sebeple misyonerliği, en azından insanların Hıristiyanlaştırılması amacına yönelik masum bir dinî hareket olmaktan öte, siyasî amaçlı, dini kullanan bir hareket olarak tanımlamak daha uygun olur kanaatindeyiz. Zira bunların faaliyet alanları içerisine cemaatı olmayan kiliselerde ayin yapmak, onları tamir ettirmek, ya da onlara nostaljik ibareler yazmak, vb. etkinlikler de bulunmaktadır.

Kayseri'de misyonerlik faaliyeti Fener Rum Patrikliğince cemaatı olmayan kiliselerde bizzat Patrik tarafından yapılan ayinlerle kendini göstermektedir. Patrik Bartelemeos, İncesu ve Talas ilçesi ile Ağırnas beldesindeki kiliselerde ayin düzenlemekte, sokaktaki çocuklara **birer Amerikan Doları** kağıt paralar dağıtmaktadır.

Özvatan ilçesinde, sadece çan kulesi ayakta kalabilmiş olan bir Rum kilisesinin alt kısmına bir duvar yapılarak buranın eski bir kilise olduğu belirtilmektedir. Bu tür kilise tamiratlarının bir kısmı belediyelerce, bir kısmı da T.C. Kültür Bakanlığınca kültürel varlıkları koruma adına yapılmaktadır. Burada bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. XIX. Yüzyılda da Anadolu'da birçok kilise tamir edilmişti. Bu tamiratlarla ilgili olarak hem kilise kitabeleri, hem de Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan Kilise Defterlerinde yeterince bilgi bulunmaktadır. Ancak o zaman kiliselerin cemaatleri vardı ve bu bir ihtiyaçtı.

Kayseri'ye posta yolu ile çok sayıda kutsal kitap tercümeleri, CD ve dinî içerikli diğer kitaplar gelmektedir. Bu kitaplar, Üniversitede bulunan yabancı öğrencilerle, kendini azınlık sayan, toplumdan dışlandığına inanan insanların meskun bulunduğu mahalle halkını hedef almakta, daha çok o yörelerde dağıtılmaktadır.

Kayseri'de Amerikalı bir işadamı tarafından yürütülen Protestan Evanjelik propaganda, yarısı malum bir dinî cemaata mensup otuza yakın öğrencinin takip ettiği İncil kursu ile devam etmektedir. Ayrıca, Ankara'dan gelen bir Türk papazın da zaman zaman katıldığı, oluşum halinde üç adet kilise evi bulunmakta, buralarda toplantılar düzenlenmektedir.

Nevşehir yöresine gelince, Roma İmparatorluğu tarafından baskı ve zulme uğrayan, şehirlerde barınamayıp dağlara çekilen, buralarda kaya kiliseler kurarak dinlerini yaşamaya çalışan o dönem Hıristiyanları ve Hıristiyanlık tarihi açısından önemli bir yere sahip olan Nevşehir ve yöresi, Hıristiyan misyonerlik faaliyetinin en yoğun olarak yaşandığı bölgedir. Buradaki faaliyetleri şöylece sıralamak mümkündür:

1- Hıristiyan misyonerler kurmuş oldukları şirketler yolu ile, çeşitli ülkelerden misyonerler getirip onlarla ortak faaliyette bulunuyorlar. Bu şirketler daha çok Turizm şirketi olarak faaliyet gösteriyor. Örneğin **Kapadokya Turizm Şirketi** Amerikalı Tim adlı bir kişi tarafından yönetiliyor.

2- Bölgeye gelen misyonerler arazi, arsa, ev, vs. emlak cinsinden gayrimenkul satın almak suretiyle bir tür kurtarılmış bölgeler oluşturuyorlar. Uçhisar, Göreme ve Ortahisar bu konuda pilot bölge olarak seçilmiş durumunda olup burada misyonerler oldukça aktif rol oynuyorlar.

3- Bölgede, özellikle Kapadokya'nın Hıristiyanlık geçmişine vurgu yapan kitap, dergi, broşür, takvim, vb yazılı, ayrıca sesli ve görüntülü propaganda CD ve kasetleri

dağıtıyor, Hıristiyanlığın tekrar doğuşunun buradan başlayacağını ifade eden anlatımlarda bulunuyorlar.

4- Sportif faaliyetler düzenleyerek gençlerden sempatizanlar kazanmaya çalışıyorlar.

5- Misyonerler tarafından kültür turizmi adı altında bölgenin değişik yerleşim birimlerinde konferans,- sempozyum ve paneller düzenlenmekte, özellikle Ürgüp ilçesine bağlı **Mustafapaşa** isminin yerine **Sinasos** adı yerleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu amaçla **Sinasos** adı ile festivaller düzenlenmekte, her yıl Mayıs ayının üçüncü haftasında orada bulunan eski bir kilisede Fener Rum Patrikhanesinden gelen Papaz ve rahibeler eşliğinde ayinler düzenlenmekte, bu ayinler Yunanistan başta olmak üzere birçok ülkeye naklen yayınla ulaştırılmaktadır.

6- Okul çocuklarına burslar vadedilmekte, internet kafeler açılarak öğrencilere destek sağlama adı altında misyonerlik yapılmaya çalışılmaktadır.

7- Misyonerler tarafından öğrencilere yönelik yabancı dil kursları açılmakta, bu kurslarda öncelikle **İncil**den pasajlar okutulmaktadır.

8- Her yıl 10-20 Ağustos tarihleri arasında düzenlenen Hacı Bektaş Veli'yi Anma toplantılarına katılan misyonerler, burada açtıkları sergilerde İncil başta olmak üzere dinî içerikli Hıristiyanlık kitapları dağıtmaktadırlar.

Kırşehir'e gelince, burada kayda değer bir misyonerlik faaliyeti yoktur. Daha önceleri burada misyonerlik yapmaya gayret eden iki Güney Kore'li misyoner bölgeyi terk etmişlerdir. Ancak aslının Hıristiyan olduğunu ifade eden bir esnaf kendi çapında misyonerlik faaliyetinde bulunmaya gayret etmektedir.

Daha önceleri pek de dikkate alınmayan bu misyonerlik faaliyetleri, neden Türkiye'nin gündemini işgal edecek kadar artmıştır? Bunun sebeplerine gelince:

1- Halkın misyonerle karşı hassasiyeti, özellikle, **İnanç Turizmi** ile zayıflatılmış, herkes köy, ilçe ve illerinde bulunan kiliseleri ziyaret edecek turistlerin kendilerine büyük miktarda para bırakacağına inanmış ve bu işe sempati ile bakar hale gelmiştir.

2- Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile hesaplaşmaya giren mevcut Hükûmet, Din Özgürlüğü, Dinlerarası Diyalog, Medeniyetler Buluşması kavramlarının arkasına sığınarak daha önce batılı bilim adamlarınca ortaya atılmış İbrahimî Dinler teorisi paralelinde ibadet ve inanç bahçeleri açarak o dinlerin yayılması konusundaki misyonerlik çalışmalarına açıktan olmasa da dolaylı olarak destek vermektedir. Halk tarafından, Hükûmet destekli bu faaliyetlere gösterilen hassasiyet ve tepki, siyasî iktidara karşı bir hareketmiş gibi algılanmakta, bazı basın-yayın organlarınca da bu hareket desteklenmektedir.

3- Hükûmet yetkilileri ile birlikte, Zaman Gazetesi, Aksiyon Dergisi ve STV gibi yayın organları, Türkiye'deki misyonerlik faaliyetlerini sadece basit bir din değiştirme olayı olarak göstermekte, İçişleri Bakanlığı bir yılda ne kadar adamın din değiştirdiği bilgisini vererek **"görüyorsunuz ya korkulacak bir şey yok"** demek istemektedir. Hiç cemaati bulunmadığı halde ibadete açılan, restore edilen kilise sayısına bakılacak olursa (Örneğin, Nevşehir civarında cemaati olmadığı halde ibadete açılan kilise sayısı 6'dır. Bu sayıya günü birlik açılan kiliseler dahil değildir.) durumun hiç de din ve ibadet özgürlüğü ile ilgili olmadığı bunun siyasî bir boyutunun da bulunduğu anlaşılmaktadır.

SİVAS ve TOKAT ÇEVRESİNDE MİSYONERLİK

Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL*

Anadolu'nun Türkleşmesinden beri yan yana bulunan *Ermeniler (Gregoryanlar), Ortodokslar* ve *Süryanîler* gibi farklı Hıristiyan gruplar, yüzyıllarca Müslümanlarla birlikte aynı topraklarda yaşamalarına rağmen, Anadolu Müslümanlarına yönelik sistematik Hıristiyanlaştırma faaliyetleri, XIX. yüzyıla kadar fazla görülmemiştir. Yine XIX. yüzyıl ve sonrasında Müslümanlara yönelik misyonerlik faaliyetlerin, yüzyıllarca Müslümanlarla bir arada yaşayan *Ermeniler, Ortodokslar, Süryanîler* ve *Nesturîlerden* kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Bugün halâ Ortadoğu'da yaşayan bu Hıristiyan grupların, sistematik misyonerlik faaliyetleri içerisinde yer almamaları dikkat çekicidir. Ancak bu gruplar arasından *Protestanlaşmış* veya *Katolikleşmiş* olanları ayırt etmek gerekir. Zira Protestan veya Katolik grupların etkisiyle Protestanlaşan ya da Katolikleşen bu gruplar, yeni katıldıkları Hıristiyan çevrenin misyon ve misyonerlik anlayışını da almışlardır.

XIX. yüzyıl, Anadolu'da faaliyet gösteren misyonerler için bir *altın çağ* olmuştur. Osmanlı'nın ekonomik, siyasal ve askerî yönden zayıflamasına paralel olarak Avrupa devletlerine tanınan ayrıcalıklar, bu devletler himayesinde çalışan misyoner örgütleri için de bulunmaz bir fırsat olmuştur.

Biz burada Sivas ve Tokat bölgelerindeki misyonerlik faaliyetleri üzerinde duracağız. Her iki yöreyi de ayrı ayrı ele alma yerine birlikte mütalâa edeceğiz. Zira Tokat, Sivas'a 100 km. kadar çok kısa bir mesafede bulunduğu için gerek Türk hâkimiyeti öncesi, gerekse Türk hâkimiyeti sonrası aşağı yukarı aynı devletlerin egemenliği altında kalmışlar ve Sivas bölgesinde olan birçok faaliyet Tokat bölgesinde de görülebilmiştir. Buna tarihte ve günümüzdeki misyonerlik faaliyetleri konusunda da şahit olmaktayız.

Kaynaklar bize, 1021 yılında bugünkü Van yöresinde Vaspuragan Eyaleti'nin Ermeni kralı Senekerim'in, Doğu'dan gelen Türk akınlarına karşı koyamayınca, Bizans İmparatoru II. Basil'e başvurarak ikamet ettiği Vaspuragan'ı[1], Anadolu'nun emin bir coğrafyasında bulunan Sebastia (Sivas) ile âdeta takas etmiş olduğunu ve bu anlaşma

---

* Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

[1] Selçuklulardan önce Doğu Anadolu'da Bizans İmparatorluğu'na tâbi iki Ermeni Prensliği bulunmakta idi. Bunlardan birisi Bagrat hânedânının elindeki *Ani*, diğeri de Ardzruni hânedânının başında bulunduğu Van Gölü'nün doğusundaki *Vaspuragan Bölgesi* (Van Gölü Havzası) idi. Havzanın doğu tarafı (Antsevatsik) bu aileden *Gurgen Haçik*'in, güney tarafları (Rıştunik) da kardeşi *Senekerim*'in (990-1006) elinde idi. Fakat Haçik'in ölümü üzerine havzanın tamamı Senekerim'in hakimiyetine geçmiştir. (Bkz: Ali Sevim, *Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri*, Ankara, 1983, s. 9; Davut Kılıç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler Arasındaki Dinî ve Siyasî Mücadeleler*, (Asam yay), Ankara, 2000, s. 11; A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (Çev: Arif Müfid Mansel), Ankara, 1943, s. 398.)

gereği Kral Senekerim'in yaklaşık 15.000 kişilik tebaası ile gelip Sivas'a yerleştiğini haber vermektedir.[2]

Sivas'ın tarihindeki bu takas olayı nedeniyle Anadolu'daki diğer şehirlere oranla önemli miktarda Hıristiyan nüfusa sahip olmasının, Avrupalı ve Amerikalı misyonerlerin yoğun olarak bu şehirde faaliyet göstermelerinde önemli bir etken olduğu kanaatindeyim. Dolayısıyla Sivas'ta faaliyet gösteren misyonerlerin hedef kitlesi ilk etapta Müslümanlardan ziyade, Ermeni ve Rumlar olmuştur.

Sivas yöresine ilk gelen ve faaliyet gösteren misyonerler ***Fransızlar*** olmuştur. Bunların, XVII. yüzyılın ortalarından itibaren XIV. Louis zamanında sistemli olarak gelip buralara yerleşerek genel olarak Katoliklerle ilgilendikleri nakledilmektedir.

XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Sivas'a gelen Fransız seyyah *Victor Fontanier* ise, seyahatnamesinde ülkesinin yörede misyonerler aracılığı ile azınlık tebaayı himâye ettiğini kaydetmekte, ancak himâye edilen azınlık kesimin zaman zaman hâmilerini zor durumda bıraktıklarını dile getirmektedir.[3] Ayrıca Fransız misyonerlerin faaliyet sahaları ve çalışma yöntemlerinden de bahsetmekte, yöredeki misyonerlerin Müslümanları Hıristiyanlaştıramadıklarından yakınarak bunun nedenlerini genişçe izah etmektedir.[4]

Yine Fransız Hükûmeti, 1890'lı yıllardan itibaren Sivas'ta bir **konsolosluk** açarak hem diplomatik işlerini yürütmüş, hem de misyonerlik faaliyetlerinin daha iyi sürdürülmesi için bu konsolosluk vasıtasıyla misyonerlere destek olmuştur.[5]

Bu bölgede **İngilizlerin** de önemli misyonerlik faaliyetlerini görüyoruz. 1879 yılında İngiltere'nin, Anadolu'nun belli başlı şehirlerine birer asker konsolos atadığı ve Sivas'ı merkez yaparak Anadolu'da bir konsoloslar ağı kurduğu kaydedilir. Sivas Başkonsolosluğuna *Anadolu Başkonsolosluğu* adı verilir. Öteki Anadolu kentlerine atanan konsolos ve viskonsolos rütbesindeki İngiliz görevlilerin hepsi Sivas'taki *Anadolu Başkonsolosu,* Albay Wilson'a bağlanırlar.[6] İngilizler misyonerlik vb. faaliyetlerini *konsolosluk, kiliseler, eğitim kurumları ve sağlık kuruluşları* vasıtasıyla sürdürmüşlerdir.

Sivas'taki İngiliz Başkonsolosu Albay Charles Wilson, maiyetindeki diğer İngiliz konsolosların yardımıyla, 1880-1881 yıllarında Anadolu Ermenileri için çeşitli

---

[2] Bu konuda geniş bilgi için bkz: *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi ve Papaz Grigor'un Zeyli,* (Türkçe trc: Hrant D. Andreasyan), (TTK), Ankara, 1987, s.XIX; Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi,* I, (Türkçeye çev: Ömer Rıza Doğrul), Ankara, 1987, s.263,274; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi,* Ankara, 1988, s.20; Sevim, *Genel Çizgileriyle Selçuklu-Ermeni İlişkileri,* s.9; Yavuz Ercan, "Ermeniler ve Ermeni Sorunu", *Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu,* (Yeni Türkiye yay), Ankara, 2001, s.80; Nejat Göyünç, *Osmanlı İdaresinde Ermeniler,* (Gültepe yay), İstanbul, 1983, s.48; Besim Darkot, "Sivas", *İA,* III, (MEB), İstanbul, 1966, s.570; İsmail Hakkı-Rıdvan Nafiz, *Sivas Şehri,* (Yayına Haz: Recep Toparlı), Sivas, 1997, s.12-13; Hüdavendigar Onur, *Ermeniler,* İstanbul, 1998, s.19,20; Nejat Göyünç, "Türk-Ermeni İlişkileri Tarihine Bir Bakış", *Uluslar arası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri,* (24-26 Nisan 1985 Sivas), Sivas, 1986, s.27.

[3] Victor Fontanier, *Voyage en Orient,* Paris, 1826, s.175-176; Mahiroğulları, "XIX. Yüzyılda Sivas ...", s.528.

[4] Fontanier, s.176; Ayrıca bkz: Tuğba Yalçın, *Sivas'ın İki Yılı (1821-1822 Yılları 12 Numaralı Şer'iyye Sicil Defterine Göre),* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Cum.Üniv. Sos. Bil. Enst.), Sivas, 2002, s.58-59.

[5] Mahiroğulları, "XIX. Yüzyılda Sivas ...", s.528.

[6] Bilal Şimşir, "Tarihte Ermeni Terörü ve Sivas Vilayeti", *Uluslararası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri,* (24-26 Nisan 1985), Sivas, 1986, s.81.

reform projeleri hazırlamıştır. İngilizlerin Ermeniler lehine yaptıkları bu tip çalışmalar, aynı yıl meyvesini vermeye başlamış ve Ermeniler, Sivas'ta 1880 yılında ilk başkaldırı denebilecek bir olay çıkarmışlardır.[7]

Amerikan misyonerleri, Sivas'a Fransız ve İngiliz misyonerlerinden çok sonraları gelmiştir. Ancak bunların, yörede çok daha kısa süre kalmalarına rağmen, etkili çalışmaları sayesinde önemli izler bıraktıkları kaydedilmektedir.

Amerikan misyonerleri, 1810 yılında Boston'da kurulan *"American Board of Commissionners for Foreign Missions (ABCFM)"* isimli misyonerlik teşkilâtına bağlı olarak Sivas'a **1851** yılından itibaren gelmişler ve **1855**'ten sonra da faaliyetlerini hızlandırmışlardır. Adı geçen teşkilât, çalışma alanı olarak Anadolu'yu 3 bölgeye ayırmış ve Sivas, Ermeni Misyonu da denilen "Batı Türkiye Misyonu" içinde yer almıştır.[8]

Sivas'a gelen ilk Amerikan misyoneri, 1880'li yıllarda Sivas'ta Amerikan konsolosu olarak görev yapan Dr. Jewett'in babası M. Jewett'tir. Baba Jewett, bu görevi 1856 başlarından 1858'e kadar sürdürmüştür. Daha sonra Sivas'taki Amerikan misyonerlik teşkilâtının başına Dr. Henry West getirilmiştir. Dr. West'in Sivas'ta görev yaptığı yıllar içinde bu şehre beş Amerikalı misyoner daha geldiği nakledilmektedir.[9]

Sivas'taki Amerikan misyonerleri *Protestan mezhebine* mensuptur. Dolayısıyla 1851'de ABCFM teşkilâtının direktifiyle Sivas'ta kurulan ve Amerikan misyoneri *Rev. P. O. Povers* tarafından organize edilen Protestan kilisesi ile işbirliği yaparak özellikle Gregoryan mezhebinden olan Ermenileri *Protestanlığa çevirmek* için çok çalışmışlardır.[10] O nedenle Amerikan misyonerlik teşkilâtı, Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı yörelerde, merkez Sivas istasyonuna bağlı olmak üzere Kangal yakınlarındaki *Mancılık Köyü*'nde, *Zara, Gürün, Enderes (Suşehri), Divriği, Darende, Tokat* ve *Şebinkarahisar*'da istasyonlar (şubeler) açmışlardır.[11]

Sivas'ın güney yönüne düşen bazı yerleşim birimleri, o dönemde ABCFM misyoner teşkilâtının Kayseri merkez istasyonuna bağlı durumda idi. Örneğin,

---

[7] Şimşir, "Tarihte Ermeni Terörü ve Sivas Vilayeti", s..85-89.

[8] Şimşir, "Tarihte Ermeni Terörü ve Sivas Vilayeti", s.78-79; Uygur Kocabaşoğlu, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika*, II, İstanbul, 1991, s.94-95; Haydaroğlu, s.196-198.

[9] Müjgan Üçer-Adnan Mahiroğulları, "Yeni Belgeler Işığında Misyonerlerin Sivas'ta Kurduğu Amerikan Hastanesi", Yayımlanmamış Bildiri, *VIII. Türk Tıp Tarihi Kongresi* 16-18 Haziran 2004, Sivas-Divriği, s. 2.

[10] Martin, s.94. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Amerikan Yurt Dışı Komiserliği Masası'nın yurt dışındaki misyonerlik çalışmaları, artık bir nevi Ermeni davası haline gelmeye başlamıştır. Diğer Hıristiyan grupların misyoner okullarında bazı avantajlara sahip olmalarına rağmen, bu okullara devam edenlerin çoğunluğunun, hatta tamamına yakınının Protestanlığa geçmiş Ermeniler olduğu kaydedilmektedir. Uluslararası nitelikteki Osmanlı-Rus Savaşı ile Müslüman ve Ermeni cemaatleri arasında patlak veren çatışmalarla birlikte, misyonerler kendi misyonlarının da yıkımına tanık olmuşlar ve böylelikle Ermeni kayıplarının da güçlendirdiği bir hisle Ermenilere sempati duymaya başlamışlardır. Buradan hareketle başta Ermeniler olmak üzere Anadolu'daki diğer bazı Hıristiyan gruplar için büyük yardım organizasyonları düzenledikleri belirtilir. (Bu konuda bkz: Justin McCARTHY, "I. Dünya Savaşı'nda İngiliz Propagandası ve BRYCE Raporu", *Osmanlı'dan Günümüze Ermeni Sorunu*, (Yeni Türkiye yay), Ankara, 2001, s.21-22)

[11] Üçer-Mahiroğulları, "Yeni Belgeler Işığında Misyonerlerin Sivas'ta Kurduğu Amerikan Hastanesi", s. 3.

Amerikan Board örgütüne bağlı olarak 1860 yılında Gemerek'e, 1879 yılında Burhan ve Dendil'e ve 1890 yılında da Şarkışla'ya uç-istasyonlar kurulmuştur.[12]

Amerikan misyonerlerinin Sivas'taki faaliyetlerini, özellikle *Ortodoks* ve *Gregoryan* kökenli azınlıklara yönelik olmak üzere *okul açmak, kitap yazmak* ve *satmak, sağlık kurumları oluşturarak hekim misyonerlerle halka sağlık hizmetleri vermek, taşradaki şubelere uğrayarak azınlıkların sorunları ile ilgilenmek ve dinî faaliyetlerde bulunmak* şeklinde özetlemek mümkündür.

Amerikan misyonerlerinin Sivas'taki en kayda değer eğitim faaliyeti, Birinci Dünya Savaşı'na kadar hizmet veren Höllüklük semtinde kurdukları *Amerikan Koleji*'dir [13]. Diğer eğitim faaliyetleri ise gerek Sivas merkezde, gerekse kazalarında olmak üzere Protestan toplumu adına kurdukları kız ve erkek okullarıdır.[14]

Yine bu teşkilât tarafından kurulan en önemli sağlık kurumu, binası 1930'lu yıllara kadar aynı işlevle hizmet veren *"Amerikan Hastanesi"*dir.[15]

Türkiye'deki en eski Amerikan Konsolosluğu İzmir ve İstanbul'daki ticaret konsolosluklarıdır. Anadolu'da ilk açılan Amerikan Konsolosluğu ise *Sivas Konsolosluğu*'dur.[16]

---

[12] Gülbadi Alan, "Amerikan Board'un Anadolu'daki Teşkilatlanması Çerçevesinde Kayseri İstasyonu Ve Uç-İstasyonlarının Kuruluşu ve Gelişimi", *IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri,* (10-11 Nisan 2003), Kayseri, 2003, s.45-46.

[13] ***Amerikan Koleji:*** Amerikan misyonerlerinin Sivas'taki eğitim faaliyetleri arasında, Kurtuluş Savaşı'na kadar yörede işlevini sürdüren, *Höllüklük* semtinde kurulu olan kolejdir. Bu kolej, misyonerlerin Kurtuluş Savaşı sonrası Sivas'ı terketmesiyle, 1924'ten yanma tarihi olan 1930 yılına kadar *Numune Hastanesi* adıyla sağlık hizmetinde kullanılmıştır (Bu konuda bkz: Müjgan Üçer, "Selçuklulardan Günümüze Sivas'ın Sağlık Hayatına Genel Bir bakış", *Neoplazi, I/2,* Sivas, 1992, s.63-64; Müjgan Üçer-Adnan Mahiroğulları, "Yeni Belgeler Işığında Misyonerlerin Sivas'ta Kurduğu Amerikan Hastanesi", s. 4).

[14] Mahiroğulları, "XIX. Yüzyılda Sivas ...", s.530; Amerikan misyonuna bağlı olarak XIX. yüzyılın sonlarında hizmet veren Sivas merkezde bir kız okulunun yanı sıra, yine onlara bağlı olan Protestanlık çalışma merkezinin kontrolünde çeşitli okullar bulunmakta idi. Bu merkeze bağlı otuza yakın ilkokul, bunlarda okuyan 700'ün üzerinde öğrenci vardır. Ayrıca Sivas'ta 1880 yılında normal bir erkek okulu, 1901'de Sivas Birleşik Okulu adında bir okul ve 1912 yılında Sivas Öğretmen Okulu olmak üzere üç ayrı cinsten eğitim verecek olan önemli eğitim merkezleri kurulmuştur. (Bkz: Necmettin Tozlu, *Kültür ve Eğitim Tarihimizde Yabancı Okullar,* Ankara, 1991, s.144-145; Haydaroğlu, s.100) Bu okullar kısa zamanda çevrelerinin kültür ve eğitim ocakları haline getirilmiş ve her tür faaliyetin merkezi olarak teşkilâtlandırılmıştır. Bu okulların yapım ve gelişmelerinde azınlıkların rolü oldukça önemlidir. Bu destek hem maddî hem de manevîdir. Örneğin, Sivas Öğretmen Okulu için, o tarihlerde Ermenilerin 7500 dolarlık yardımda bulunduğu kaydedilir. Ayrıca Sivas ve çevresinde o döneme ait misyoner okulları hakkında geniş bilgi için bkz: Şamil Mutlu, *Osmanlı Devleti'nde Misyoner Okulları,* (Gökkubbe yayınları), İstanbul, 2005, s.145,160,189,227,260,299, 302,314, 321-330,353,376.

[15] ***Amerikan Hastanesi:*** Amerikan misyonerlik teşkilatı ABCFM, İstanbul, Antep, Mardin, Merzifon gibi yerleşim birimlerinin yanı sıra Sivas'a da *Amerikan Hastanesi* kurmuştur. Sivas Amerikan Hastanesi'nin hangi tarihte kurulduğu tespit edilememiş olmasına rağmen 1860'tan sonra kurulmuş olmalıdır. Zira Sivas'ta ilk misyoner hekim Dr. West, bu şehirde 1860-1876 yılları arasında görev yapmıştır. Hastane binasının, Osmanlı arşivlerindeki belgelere göre o zamanki ismi *Bahtiyarbostan,* günümüzdeki adıyla *Bezirci* mahallesinde faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir. Binanın yerinin muhtemelen bugünkü Ülkü İlkokulunun yakınında olduğu nakledilmektedir. Hastanede 19 civarında hekimin görev yaptığı ve genel olarak haftada 3 gün poliklinik, iki gün ameliyat yapıldığı nakledilen bilgiler arasındadır (Bu konuda bkz: Üçer-Mahiroğulları, "Yeni Belgeler Işığında Misyonerlerin Sivas'ta Kurduğu Amerikan Hastanesi", s. 3).

[16] Sivas Amerikan Konsolosluğu, şehrin daha çok Ermenilerin yoğun olduğu mahallesinde açıldı. Konsolosluk binası olarak Derbarbian adlı varlıklı bir Ermeni'nin evi kiralandı. İki katlı ve dokuz odalı olan konsolosluk binası aynı zamanda konsolosun ikâmetgâhı idi. Konsolosluk tercümanlıklarına, misyonerlerce yetiştirilmiş ve

O dönemde yabancı devletlerin, okullarını yoğunlaştırdıkları bölgelerde birer konsolosluk açmayı (özellikle Amerikalılar) ve onların desteğinden yararlanmayı düşündükleri görülmektedir. Amerika, konsolosluk konusuna özel önem vermiş ve her zaman bunu çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Ermenilerle olan ilişkileri nedeniyle her kurumunda olduğu gibi, konsoloslukların da onların yararına kullanmıştır. Zaten Amerika'nın Anadolu'da açtığı konsolosluklar Ermeniler ve misyonerler içindir. Çünkü o tarihlerde Anadolu'da misyonerlerden başka, açılan kurumlarda görev alan personel dışında Amerikan vatandaşı olmadığı gibi önemli ticarî çıkarlar da söz konusu değildi.[17]

Görüldüğü üzere Sivas'ta misyonerlik faaliyetleri, XVII. yüzyılın ortalarından itibaren başlamış, özellikle XIX. yüzyıl boyunca bu bölge, yoğun olarak misyonerlik faaliyetlerine sahne olmuştur. Özellikle Amerikan misyonerlerinden bazıları, misyonerler için olağandışı bir süre sayılan 20-25 yıl gibi uzun bir süre bu şehirde kalarak *Ermeni* ve *Rum* azınlıkları Protestanlaştırmaya çalışmışlar, bu cemaatin çocukları için açtıkları okullara öğretmen ve kitap temin ederek yoğun bir eğitim faaliyetinde bulunmuşlardır. Bu kişiler, azınlık-yerli ayırımı yapmadan, onları Hıristiyanlığa ısındırmak ve Türk resmî yetkililerin de müsamahalarını kazanmak düşüncesiyle yörede yaşayan bütün insanlara sağlık hizmetleri vermişlerdir. Ancak Hıristiyanlaştırma konusunda Sivas'ta kaldıkları süre içinde Müslümanlar arasında hiç de başarılı olamadıkları kendi ifadelerinden[18] anlaşılmaktadır.

Amerikan misyonerlerin, Ermeni ve Rum azınlıklar arasındaki Protestanlaştırma faaliyetlerinde ise, Sivas şehir merkezinden ziyade kazalarda başarılı oldukları görülmektedir. Merkezde başarılı olamamalarının nedeni, muhtemelen merkezdeki Ermeni cemaatinin ve Fransız misyonerlerin engellemeleri olabilir.

İstanbul Robert Koleji çıkışlı Ananie Haralaniyades ve İsaiah Moutisantes adlarında iki Rum alındı. Ayrıca Sivas Konsolosluğu'na bağlı olarak Ankara ve Trabzon'da birer konsolosluk ajanlığı açıldı. Sivas'ta İngiliz Başkonsolosluğundan sonra bir de Amerikan Konsolosluğu'nun açılması, Ermenileri coşturup yüreklendirmişti. Ermeniler bu konsolosluğun kendileri için açıldığını ve Amerika'nın da kendilerine arka çıktığını düşünüyorlardı. Gerçekte de Sivas yöresinde misyonerlerden başka Amerikan vatandaşı yoktu ve Sivas ABD Konsolosluğu'nun asıl görevi, Ermeni işini yakından izlemekti. Konsolosluğun başında eşi Ermeni olan Milo A. Jevett adında birinin bulunması bu konsolosluğu daha da Ermeni yanlısı bir tutuma sokuyordu. Netice itibariyle Sivas Amerikan Konsolosluğu, Anadolu'nun ortasında Ermenilik hareketinin alevlenmesinde büyük katkı sağlamıştı. 1890'larda Ermeni olayları patlak verince, İngiliz ve Amerikan basınında yoğun bir Türk düşmanlığı kampanyası başlatıldı. Bu kampanyanın bir ölçüde ABD Sivas Konsolosluğu'ndan kaynaklandığı kaydedilir. O dönemde Sivas ABD Konsolosluğu'nun bir entrika yuvası hâline geldiği nakledilir. Konsolosun, bir yandan Amerikan basınına, öte yandan da İngilizlere durmadan sözde zulüm ve katliam haberleri ulaştırdığı nakledilir. ABD Sivas Konsolosluğu, Merzifon Amerikan Koleji ve İngiliz Başkonsolosluğu ile birlikte Sivas yöresinde Ermeni terör örgütlerinin kurulup serpilmelerine ve kanlı eylemlere geçmelerine elverişli bir ortam hazırlamışlardır (Bkz: Şimşir, "Tarihte Ermeni Terörü ve Sivas Vilâyeti", s. 97-98).

[17] Haydaroğlu, s. 202-203.

[18] 1876 yılında Sivas'a uğrayan İngiliz seyyah Fred Burnaby, seyahatnâmesinde Sivas'taki üç Amerikalı misyonerden, isimlerini de vererek bahsederken şunları kaydetmektedir: *"Üç Amerikalı misyoner (Perry, Hubart ve Riggs) ziyaretime geldi. Birkaç yıldır Anadolu'da yaşamaktaydılar. Ermenilerden bazılarına mezheplerini değiştirmeyi başarmışlardı Ancak tek bir Müslüman'ı dahi inancını değiştirmeye ikna edememişlerdi"* (Bkz: Fred Burnaby, *At Sırtında Anadolu,* (Çev: Fatma Taşkent), (İletişim yay.), İstanbul, 1999, s.185, 190).

Öte yandan Tokat'ta da misyonerliğin tarihi gelişimi, Sivas ile önemli ölçüde benzerlik göstermektedir. Tokat'ta misyonerlik tarihini Sivas gibi detaylı verme yerine konu ile ilgili birkaç örnekle yetineceğiz.

Öncelikle Tokat'taki Gayri Müslimlerin nüfusuna bakacak olursak, XVI. yüzyılda Tokat'ta 7.000 Müslüman'a karşılık 4500 Hıristiyan yaşamakta olduğu anlaşılmaktadır[19] XX. yüzyılın başına gelindiğinde Tokat'ta 250 Yahudi bulunması[20] dikkat çekicidir.

Bu süreç içerisinde Tokat'ta misyoner okullarının da kendileri açısından önemli görevler üslendiği nakledilen bilgiler arasındadır. Örneğin, 1901 yılında Tokat'ta *Peres Jeuites*[21] ile 1913'te *Jesuit Koleji,* iki tane *Parasız Mektep,* ve *Obletes de l'Assomption Rahibeleri Yatılı Mektebi*[22] adlı Fransız Katolik mektepleri bulunmaktadır. Bu okulların bir kısmı I. Dünya Savaşı yıllarında da eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmiştir.

Fransız mekteplerin yanı sıra 1903'te Tokat Hoca Ahmet Mahallesinde bir Amerikan erkek mektebi ile Tokat Hurûc Sokağında bir Amerikan kız mektebi faal durumdadır[23]. Ayrıca 1907'de tasdik edilen ve haklarında tahkikat yapılan Amerikan okulları arasında Tokat'ta da Amerikan mektebi, küçük kiliseler ve meskenlerin bulunduğu nakledilmektedir[24]

Birinci Dünya Savaşı yıllarına gelindiği zaman Anadolu'ya yönelik misyonerlik faaliyetlerinde ciddî bir kesintinin yaşandığı görülür. Zira savaş öncesi ve sonrasında, çeşitli güçlerin tahrik ve kışkırtmalarıyla isyan eden ya da yabancı istilâcı güçlerle işbirliği yapan Hıristiyan azınlıklarla Müslüman halk arasında ciddî sorunlar yaşanmıştır. Azınlıklardan kaynaklanan bu ihanet sebebiyle Müslüman halk genelde Hıristiyanlara karşı mesafeli durmaya başlamıştır. Dolayısıyla Müslümanlara yönelik faaliyette bulunan ve teşkilât olarak çeşitli Batılı ülkelerin desteğiyle ayakta duran misyoner örgütleri, çoğunlukla Anadolu'yu terk etmek zorunda kalmışlardır. Bunların işlettiği okulların ise önemli bir kısmı kapanmıştır.

Cumhuriyetin ilân edildiği sıralarda misyonerlik çerçevesinde Anadolu'da aktif olan az da olsa eğitim kurumları bulunmakta idi. Ancak ilerleyen dönemlerde bunların birçoğu ya kendiliğinden ya da devletin müdahalesiyle kapanmıştır.

İlerleyen yıllarda da Anadolu'daki misyonerlik faaliyetlerinde bir duraklama ve gerileme yaşanmıştır. Bunda yeni kurulmuş olan Cumhuriyet'in izlediği politikalar ile İkinci Dünya Savaşı'nın büyük tesiri vardır.

Ancak çok partili sisteme geçilmesi ve Türkiye'nin izlediği politikanın dışa açılmaya başlamasına paralel olarak misyonerlik faaliyetlerinin de yeniden canlanmaya başladığını görüyoruz.

Günümüze gelecek olursak, Türkiye'nin AB tam üyelik sürecinde *uyum yasaları* adı altında çıkarılan yasalardan da istifade ile son dönemde genel olarak ülkemize yönelik misyonerlik faaliyetlerinde artış olduğu gözlenmektedir.

---

[19] Yusuf Halaçoğlu, *Ermeni Tehciri ve Gerçekler (1914-1918),* (Türk Tarih Kurumu), Ankara, 2001, s.9.

[20] Bayram Kodaman, "XX.yüzyıl Başında Sivas Vilayeti (1901)", *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986),* Ankara, 1987, s.178.

[21] Mutlu, s.160.

[22] Mutlu, s.190.

[23] Mutlu, s. 314,322.

[24] Mutlu, s. 330.

Şimdi bildiri konumuz olan Sivas ve Tokat bölgesinde son iki üç yıldır cereyan eden misyonerlik faaliyetlerinin durumuna bir göz atalım. Önce Sivas daha sonra Tokat bölgesi hakkında bilgi verelim.

En son durum itibariyle **Sivas'ta,** misyonerlerin geldikleri zaman kalabilecekleri, bir öğrenci evi bulunmaktadır. Söz konusu evde Cumhuriyet Üniversitesinde okuyan dört Hıristiyan öğrenci kalmaktadır. Dışarıdan misyonerlik amacıyla gelen insanların da bu evde kaldıkları tespit edilmiştir. Bu evi bir kilise evi olarak düşünmemek gerekir.

Elde ettiğimiz bilgilere göre daha önceleri misyonerler Sivas'a belki senede bir iki kez gelirken son iki üç yıldır bunun üçe ve dörde çıktığı anlaşılmaktadır. Buraya gelen misyonerlerin Samsun veya Malatya üzerinden geldikleri tespit edilmiştir. Burada misyonerlerin faaliyetleri genellikle, cep boy İncil, İsa'nın yaşamını konu alan küçük büyük kaset ve CD ler ve Hıristiyanlık'ın çeşitli yönlerini anlatan *Marangozdan da Öte* ve *Mesih İsa'nın Tanrılığı* gibi eserlerin dağıtımı şeklinde olmaktadır. Bunlar daha önceden tespit edilen adreslere posta ile gönderildiği gibi bizzat misyonerlik için gelen şahıslar ve çokça da bölgede daha önceden tespit edilen insanlara fazlasıyla ücret vererek belli yerlerde dağıttırılmaktadır. Bu dağıtım işi, şehir merkezinden ziyade, kampüste üniversite öğrencilerine ve kırsal bölgelerde görülmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde dağıtılan İncil ve diğer dokümanlar, bizzat köylerde dağıtıldığı gibi taşımalı eğitim dolayısıyla öğrencilerin araçlara inip bindikleri kavşaklara bırakılmaktadır.

2003 yılından itibaren bu anlamda Sivas bölgesinde yapılan faaliyetlerden bazı örnekler verelim;

-Elde ettiğimiz bilgilere göre, Cumhuriyet Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünde *"İngiliz Edebiyatının Yerli Kaynakları"* adlı derste okutulmakta olan ders programı dahilinde, kaynak kitap olarak okutturulmak üzere *Gül Duran* isimli öğrenci adına 30 adet *İncil* getirttirilerek öğrencilere dağıttırılmıştır. Son zamanlarda da 70 adet *İncil* daha getirtilerek bunun 40'ının yine üniversitede dağıtıldığı haberi bize ulaşmıştır. Yapılan araştırma sonucunda; dersi veren öğretim görevlisinin misyonerlik faaliyetiyle herhangi bir ilgisinin olmadığı, ancak bilmeden misyonerlik faaliyetlerine alet olduğu, bu durumun öğrenciler arasında huzursuzluk oluşturduğu gözlemlenmiştir.

-03 Mayıs 2003. tarihinde yapılan çalışmalar neticesinde iki tanesi yabancı uyruklu olmak üzere toplam 6 kişinin misyonerlik faaliyetlerinde bulundukları ve il merkezinde bir zemin oluşturmaya çalıştıkları, bize verilen bilgiler arasındadır

Öte yandan Sivas'ın kırsal bölgelerinde olmak üzere;

-12 Haziran 2003 tarihinde, Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı *Sincan* köyünde iki kişi tarafından Hıristiyanlık propagandası amaçlı cep boy *İncil, İsa'nın Yaşamı* isimli kaset ve *Mesih İsa'nın Tanrılığı* adlı kitaptan köylülere dağıtıldığı belirlenmiştir.

-17 Aralık 2003 tarihinde Kangal-Divriği karayolunun 6. kilometresinde *Kümsür Çeşmesi* arkasında bir poşet içerisinde; 5 adet küçük boy *İncil*, 2 adet *Marangozdan da Öte* adlı kitap, 2 adet *Mesih İsa'nın Tanrılığı* adlı kitap, 10 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı teyp kaseti ve 1 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı CD bulunmuştur.

-4 Mart 2004 tarihinde Sivas merkez *Arpayazı* köyü girişinde, ellerindeki poşetlerde 1 adet *Hz. İsa'nın Yaşamı* adlı video kaseti, 5 adet *Marangozdan da Öte* adlı

kitap, 9 adet *İsa'nın Yaşamı* adlı kitap 5 adet küçük boy *İncil* ve 10 adet *Hz. İsa'nın Yaşamı* adlı teyp kaseti bulunan üç Türk vatandaşı görülmüştür.

-13 Mart 2004 tarihinde Sivas'ın Hafik ilçesine bağlı *Gölcük* köyü mevkiindeki Botaş doğalgaz boru hattı dağıtım istasyonu binası önünde, yanlarındaki poşetlerde 9 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı teyp kaseti, 4 adet *Marangozdan da Öte* adlı kitap, 4 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı kitap ve 7 adet küçük boy *İncil* bulunan üç şahıs tespit edilmiştir. Bu şahıslar, daha önceleri de misyonerlikle ilgili kitap ve kaset dağıtan şahısların aynılarıdır.

-Yine 10 Aralık 2004 tarihinde Divriği ilçe merkezinde, içerisinde cep boy *İnciller, Hz. İsa'nın Yaşamı* adlı CD ler, kasetler ve Hıristiyanlıkla ilgili çeşitli kitapların bulunduğu bir çanta ile Hıristiyanlık propagandası yapan bir şahıs görülmüştür.

Bunların haricinde yaptığımız araştırma ve görüştüğümüz Bahai ileri gelenlerinden elde ettiğimiz bilgilere göre, Sivas'ta *Bahâî* inancına mensup insanlar da faaliyet göstermekte ve Sivas genelinde 500 civarında *Bahai* bulunmaktadır. Bunların 100 kadarı Sivas merkez ve merkeze bağlı köylerde, geri kalanı ise ilçeler ve ilçelere bağlı köylerde yaşamaktadır. Tespitlerimize göre bu 500 civarındaki Bahâînin 150 kadarını gerçekten buna inananlar, geri kalanını da kendisini Bahâî olarak belirten sempatizanlar oluşturmaktadır. Yine tespitlerimiz, *Bahailer'*in büyük çoğunluğunun, daha önce Alevi iken sonradan Bahailiği kabul etmiş olan kişiler olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan, Sivas genelinde yaklaşık olarak sayıları 100'ü bulan *Ermeni* nüfusun yaşadığını söyleyebiliriz. Bunların bir kısmı *Gregoryan* mezhebine mensup olduğu halde, çoğunluğu İslâm'ı kabul etmiş ve Ermeni olduklarının bilinmesini istemeyen kimselerdir.

Günümüzde **Tokat bölgesi**ndeki misyonerlik faaliyetlerine gelince; burada da Sivas'a benzer şekilde küçük çapta da olsa çeşitli faaliyetlerin olduğu gözlemlenmektedir. Üniversite merkezli olup çoğu öğrenci olmak üzere sayıları 9 veya 10'u bulan bir grup bulunmaktadır. Bunların 4-5 tanesi Hıristiyan, 4-5 tanesi de maddî destek gören ve o dine sempati duyan şahıslardır. Bunların içinde yer alan öğrencilerin kaldığı, şehir merkezinde, bir ev bulunmaktadır. Bu ev, aynı zamanda misyonerlik faaliyetleri için şehir dışından gelen insanların da misafir edildikleri bir yerdir. Düzenli olmasa da, söz konusu evin bir odasında, ayin yaptıkları tahmin edilmektedir.

Çeşitli bölgelerde olduğu gibi burada da misyonerlik faaliyetleri, Hz. İsa ve Hıristiyanlıkla ilgili çeşitli yayınların dağıtılması ile daha çok maddî durumu zayıf olan insanlarla ilişki kurulması şeklinde gerçekleşmektedir. Sık olmasa da bu tip faaliyetlere hem il merkezinde hem de kırsal bölgelerde rastlanabilmektedir.

Örneğin, 1973 doğumlu Konya ili Akşehir-Atakent nüfusuna kayıtlı Veli Gezer'in, 1998 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Turizm ve Otelcilik bölümünde okurken Antalya'dan getirmiş olduğu *İncil*, Yehova Şahitleri'ne ait *Gelmekte Olan Dünya Hükûmeti*, *Tanrı'nın Krallığı* isimli kitapları dağıttığı,

1971 doğumlu Tokat Reşadiye-Büşürüm kasabası nüfusuna kayıtlı olup Almanya'da işçi olarak çalışan Kazım Taştekin'in, 11.08.2002 tarihinde Tokat merkez

Gazi Osman Paşa bulvarı üzerinde *"Yehova Şahitleri"* lehine propaganda yapmaktan Tokat Emniyet Müdürlüğünce sorgulanıp serbest bırakıldığı öğrenilmiştir.

2003 Mayıs ayı başlarında Tokat'ın Pazar ve Niksar ilçelerinde misyonerlik kapsamında Hıristiyanlık propagandası yapıldığı ve buralarda faaliyet gösteren şahısların daha sonra Sivas'ın Zara ilçesine geçtikleri tespit edilmiştir.

07 Ekim 2003 tarihinde 34 TY 9652 plakalı beyaz kartal marka otomobilin Tokat-Zile-Eski pazar yolunda Taşlıçiftlik köyü yakınlarında il Merkez Jandarma Komutanlığınca yapılan kimlik kontrolü ve araçta yapılan arama neticesinde; *Mücahit Şener Tufan*, *Özcan Püsküllü* ve *Mehmet Özdemir* adlı kişilerle beraber yanlarında 135 adet cep boy İncil, 240 adet Hz. İsa'nın yaşamını anlatan teyp kaseti, 85 adet "Marangoz'dan da Öte" adlı kitap ve 15 adet Hz. İsa'nın yaşamını anlatan vhs video kaseti, bunların dışında Zirve Yayıncılık ve Dağıtım Limitet Şirketine ait çeşitli evraklar ve İç Anadolu ile Doğu Karadeniz bölgesinde bulunan yerel televizyonların listesinin olduğu tespit edilmiştir.

Nakledildiğine göre, şahıslarla yapılan görüşmede, söz konusu üç şahsın üniversite yıllarından arkadaş oldukları, 1999 yılı içerisinde üniversitede açılan kitap fuarındaki Hz. İsa'nın yaşamını konu alan kitapları okuyup video kasetlerini izleyerek Hıristiyanlık dinine ilgi duymaya başladıkları, Ankara Kurtuluş Kilisesine gittikleri, zamanla kendilerini yetiştirerek Hıristiyanlık dinine geçmeye karar verdikleri, şahıslardan *Mücahit Şener Tufan* ile *Özcan Püsküllü*'nün 2000 yılı içerisinde Sincan Nüfus Müdürlüğüne müracaat ederek nüfus cüzdanlarının dini hanesine Hıristiyan yazdırdıkları, *Mehmet Özdemir* isimli şahsın ise 2003 yılında aynı nüfus müdürlüğüne müracaat ederek aynı işlemi yaptırdığı, *Mücahit Şener Tufan* ile *Özcan Püsküllü*'nün Zirve Yayıncılığın Ankara irtibat bürosunda satış temsilcisi olarak çalışmaya başladıkları, maaşlarının % 10'unu Kurtuluş Kilisesine bağışladıkları ve söz konusu kilisesinin de üyesi oldukları anlaşılmıştır.

Buna ilaveten Zirve Yayıncılık ve Dağıtım Limitet Şirketinin Türkiye'nin çeşitli yerlerinde irtibat bürolarının (Bunlar: İstanbul merkez olmak üzere, Ankara, İzmir, Gaziantep) olduğu, oralardan sorumlu birçok insanın bulunduğu ve bu insanlar yoluyla misyonerlikle ilgili birçok yayının dağıtımının yapıldığı tespit edilmiştir. Yine söz konusu şahısların sorumlu oldukları bölgelere gittiklerinde yerel televizyon ile kitabevlerine gidip kaset ve kitap tanıtımı yaparak fatura ve irsaliye kesmek suretiyle satış yaptıkları, bunun yanı sıra yol güzergahında bulunan il, ilçe ve köylerdeki vatandaşlar ile sohbet havasında görüşerek ücretsiz olarak Hz. İsa'yı övücü mahiyetteki kitap ve kasetleri vatandaşlara hediye ettikleri belirlenmiştir.

Bunların Ankara irtibat bürosunun Tokat bölgesinde tespit edilen faaliyetlerinden bazıları şunlardır:

-Tokat ili, Pazar ilçesi, Üzümören kasabası, Kazgölü bölgesinde 01.05.2003 günü hayvan otlatmakta olan çobanların yanına beyaz kartal marka otomobil ile iki şahsın gelerek misyonerlik faaliyetleri kapsamında Hz. İsa'yı övücü mahiyette 23 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı teyp kaseti, Bir adet *Hz. İsa'nın Yaşamı* adlı video kaseti, Bir adet *İncil*, Bir adet *Mesih İsa'nın Tanrılığı*, Bir adet *Marangoz'dan da Öte* adlı kitap ve kasetleri dağıttıkları,

-Tokat ili, Niksar ilçesi, Teknealan köyü ve Bayraktepe köyleri arasındaki tarlada çalışmakta olan vatandaşların yanına 06.05.2003 günü beyaz kartal marka otomobil ile iki şahsın gelerek misyonerlik faaliyetleri kapsamında Hz. İsa'yı övücü mahiyette 1 adet *Mesih İsa'nın Tanrılığı*, 1 adet *Mesih İsa'nın Yaşamı* adlı teyp kaseti, yine 1 adet *Marangoz'dan da Öte,* adlı kitap ile 1 adet İncil'i hediye olarak verdikleri,

-2003 yılı Haziran ayı içerisinde Tokat il merkezinde bulunan ***Kanal T*** yerel televizyonu yayın yönetmeni Fatih Yılmaz ile görüşerek 1 adet Hz. İsa'nın yaşamanı anlatan video kasetini yayınlanması için bıraktıkları, bu kanal tarafından da kasetin 01.07.2003-03.07.2003-06.07.2003 tarihlerinde yayınlandığının öğrenildiği ve şahısların Tokat'a, Yozgat-Çekerek, Tokat-Zile-Eski Pazar yolunu takiben geldikleri ve il merkezinde bulunan Tokat Yeni Çınar Otelinde kaldıkları,

-26.06.2005 günü Amasya ili Merzifon ilçesinde Samsun *Agape Kilisesi* tarafından düzenlenen vaftiz töreni günü Tokat ilinden yönlendirilen G. Ş. ile birlikte Turhal ilçesinde bulunan Murat ..... isimli şahsın saat 07 de Amasya iline hareket ettiği, aynı gün saat 12 de Amasya müzesinin önünde Samsun *Agape Kilisesi* pastörü ile buluştukları, Amasya'dan bir minibüs kiralayarak Merzifon ilçesinin kuzeyinde bulunan bir çiftlik evine hareket ettikleri,

Merzifon'da bulunan çiftlik evinde 15 İranlı ile buluştukları, 4 İranlının vaftiz töreninin yapıldığı, törene yaklaşık 100 kişinin katıldığı, ülke genelinde faaliyet yürüten kilise öğrencilerinin tamamının katılımı ile önümüzdeki günlerde Türkiye gezisi düzenlemeyi planladıkları tespit edilmiştir.

Öte yandan araştırmalarımız, Tokat'ta Bahailerin sayısının 30-35 civarında olduğunu göstermektedir. Bahai temsilcileri bunun daha fazla olduğunu söylese de gerçekçi değildir. Bahailerin Artova ilçesinde bir mahfili bulunmaktadır. Sivas bölgesinde olduğu gibi burada da Bahailerin tamamına yakını köken itibariyle Alevilere dayanmaktadır.

Tokat merkezde üç Ermeni ailenin yaşadığı bilinmektedir. Bunların ibadet için yılda birkaç kez Kayseri ve Sivas'a gittiklerini öğrendik. İlçeler dahil olmak üzere Tokat'ta nüfusa kayıtlı 4 bine yakın Gayrimüslim bulunduğu bunların 500 tanesinin Yahudi, 3500 kadarının da Ermeni olduğu, nüfusa kayıtlı olan bu Ermeni ve Yahudilerin tamamına yakınının XIX. asrın son ve XX. asrın ilk yılları doğumlu oldukları, ancak hiç kimsenin ölümden sonra nüfustan kaydının düşürülmediği tespit edilmiştir. Yetkililer bunun kasıtlı olarak düşürülmediği kanaatindedirler.

Netice itibariyle, Misyonerler tarafından bölgede dağıtımı yapılan kitap ve dokümanlar incelendiğinde ve bu işi yapan şahısların vermeye çalıştıkları mesajlara bakıldığında şu sonuçları çıkarmamız mümkündür:

1- Anadolu'nun eskiden Hıristiyan toprağı olduğu, yeniden bu özelliği taşıması gerektiği, Anadolu'nun Hıristiyan tarihindeki öneminin vurgulandığı ve halka *sizin atalarınız Hıristiyandı, biz sizinle akrabayız* denildiği,

2- Anadolu'da yaşayan Hıristiyan azınlığa Türkler tarafından baskı yapıldığı,

3- Anadolu'da Müslüman olarak bilinen çok sayıda kişinin gerçekte, gizli bir şekilde Hıristiyanlığa bağlı olduğu,

4- İslâmiyet'in Anadolu halkının geri kalmışlığında önemli bir neden olduğu, Hıristiyanlığın ise bu nedeni ortadan kaldırabileceği, temalarının işlendiği anlaşılmaktadır.

Daha önce de belirttiğim üzere, Türkiye'nin AB ile yakınlaştığı bu süreçte misyonerlerin faaliyetlerini daha da artırabilecekleri düşünülmektedir. Bunlara önlem olarak devamlı polisiye tedbirlere başvurulması, hem devletimizin dış dünyadaki itibarı, hem de vatandaşlarımız açısından olumlu netice vermeyecektir. Bu bağlamda insanlarımızın dinî konularda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bütün vatandaşlara derinlemesine dinî bilgiler verilmesi anlamında anlaşılmamalıdır. Söz konusu propagandaların olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi ve insanlarımızın bunlardan korunması için kendilerine yetecek sağlıklı din eğitiminden geçirilmesi gerekmektedir. Bunun da, ilgili bütün kurumların işbirliği yapmasıyla ve muhtemel başka sıkıntılara da meydan vermeden uygun metotlarla gerçekleştirilebileceği kanaatindeyim.